

Poutník se dívá na svět z výšky

Mimo svět nic není. Zatímco jsem přemýšlel, ocitli jsme se, ani nevím jak, na jakési náramně vysoké věži, až se mi zdálo, že jsme se dostali nad mraky. A když jsem se z té věže podíval dolů, spatřil jsem na zemi jakési město, na pohled pěkné a výstavné a také velmi rozlehlé, ale i přesto jsem na všech stranách dohlédl až k jeho hranicím. Bylo vystavěné do kruhu, obklopené zdmi a valy a místo příkopu mělo tmavou hlubinu, která, zdálo se mi, neměla ani břeh ani dno. Světlo bylo totiž jen nad městem, za zdmi panovala černočerná tma.

Rozdělení světa. Viděl jsem, že samotné město je rozdělené na nescíslné ulice, náměstíčka, domy a stavení, větší i menší, a všude bylo lidí jako hmyzu. Na východní straně jsem viděl jakousi bránu, z níž vedla ulička k druhé bráně, která už hleděla k západu; a teprve tou druhou branou se vcházelo do městských uliček. Napočítal jsem celkem šest hlavních ulic, všechny vedly městem vedle sebe z východu na západ, a úplně na západě stál na skalnatém příkrém pahorku vysoký a nádherný zámek, který se těšil největší pozornosti obyvatel města.

Brána východu a brána rozchodu. Tu se ozve můj průvodce Všudybud: „Nu, poutníče, tady máš ten milý svět, na který ses chtěl tolik podívat. Vzal jsem tě nejprve do výšky, aby sis ho mohl prohlédnout úplně celý a porozuměl jeho uspořádání. Východní brána je Brána života. Skrze ni prochází všichni, kdo přicházejí na svět, aby v něm přebývali. Druhá, bližší brána, je Brána rozchodu, u které se každý obrací k tomu či onomu povolání, podle toho, jak komu padne los.

Stavy světa, rozdělení na šest řádů. Ulice, které vidíš, jsou rozdílné stavy, řády a povolání, ve kterých se lidé usadili. Jak vidíš, hlavních ulic je šest: v té směrem k polední straně bydlí *domovský stav*, rodiče, děti a čeledíni, ve vedlejší *řemeslníci* a všichni, kdo mají nějakou živnost, v té třetí, co je poblíž náměstí, přebývá *stav učňů*, lidí, kteří pracují myslí. Na protější straně je pak *stav duchovní*, k těm všichni chodí na pobožnosti. Za nimi je *stav vrchností a správců světa* a úplně nejdál k půlnocní straně *stav rytířský*, zabývající se válkou. Ó, jak je to ušlechtilé! U těchto se všichni rodí, tihle všechny živí, tito všechny učí, další se za všechny modlí, tito všechny soudí a chrání od všemožných neřádů a tihle zase za všechny bojují. Tak si všichni slouží navzájem a vše je ve skvělé rovnováze.

Hrad Fortuny. Hrad na západě se jmenuje *Arx Fortunae*, *Hrad Štěstí*. V něm bydlí výjimeční lidé a užívají si tam bohatství, rozkoše a slávy.

Obecní náměstí a hrad světa. Náměstí uprostřed pak patří úplně všem. Scházejí se tu totiž lidé ze všech stavů a vyřizují, co je potřeba. Uprostřed náměstí se jako centrum všeho nachází rezidence královny světa, Moudrosti.“

Začátek klamání. Takové pěkné uspořádání se mi velice zalíbilo, a tak jsem začal chválit Pána Boha, že na světě stavy tak dobře rozdělil. Ale nelíbilo se mi, že ty ulice byly na mnoha místech jakoby protržené a leckde vbíhala jedna do druhé, to mi přišlo jako jasná známka zmatku a poblouznění. Navíc, když jsem se díval, jak je ten svět kulatý, jasně jsem cítil, že se hýbe a otáčí

dokola, až jsem se začal bát závratě. Jak jsem po něm totiž bloudil očima sem a tam, viděl jsem, jak se všechno až do těch nejmenších věcí hemží a hýbá, a když jsem nastavil uši, slyšel jsem, jak je všude plno bouchání, tlučení, šustění, šeptání a křiku.

A vtom mámení. Tu se ke mně nakloní můj tlumočník Mámil: „Vidíš, můj milý člověče, jak je ten svět rozkošný a jak je v něm všechno nádherné? A to se na něj díváš jen zdálky! Co teprve, až ho uvidíš zblízka i se všemi jeho rozkošemi! Komu by se na něm nechtělo žít?“ Odpověděl jsem: „Zdálky se mi líbí, ale ještě nevím, jak se mi bude líbit zblízka.“ „Určitě náramně,“ říká mi, „jen nám důvěřuj; a teď už pojďme.“

Způsob dětského věku. Náhle se ozve Všudybud: „Počkej chvíli, ještě mu odsud ukážu místo, kam se už potom nepodíváme. Ohlédni se nazpět k východu: vidíš, jak z té tmavé brány něco vylézá a míří sem k nám?“ „Vidím,“ odvětil jsem. A on na to: „To jsou lidé, kteří se zrovinka dostávají na svět, sami ani nevědí odkud. Ještě se ani pořádně neznají a moc neví, co to znamená být člověkem, je kolem nich jen tma a nic jiného, kromě trochy slz a pláče. Ale jak tak prochází tou ulicí, pomalu jim svítá a tma se rozptyluje, až přijdou tam k té bráně pod námi; a co se děje tam, na to se teď pojďme podívat.“

Osud rozděljuje povolání

Osud, strážce brány. Sejdeme dolů po jakémisi tmavém točitém schodišti a hle, v té bráně je veliká síň plná mladých lidí a po pravé straně sedí přísný stařec a v ruce drží veliký měděný hrnec. A viděl jsem, jak k němu přistupovali všichni, kdo přišli od Brány života, každý si sáhl do toho hrnce, vytáhl si cedulku s nějakým nápisem a hned se vydal do některé z městských ulic. A zatímco jeden tam běžel s radostí a výskáním, druhý se na své určené místo šoural se zármutkem a stýskáním a neustále se ohlížel zpátky.

Rozděljuje povolání. Přistoupil jsem blíž a prohlížel si některé z těch cedulek a vidím, že jeden si vytáhl: *Panuuj*, druhý: *Služ*, další: *Rozkazuj*, jiný: *Poslouchej*, tady ten: *Orej*, tenhle: *Učse*, další: *Kopej*, jiný: *Sud*, další: *Bojuj* atd. Podívoval jsem se, co to má znamenat, a Všeživ se mi to snažil vysvětlit: „Tady se rozdělují povolání a práce, aby každý věděl, do čeho se má na světě pustit. Správce losování se jmenuje *Osud*, a každý, kdo vchází do světa, si od něj musí tímto způsobem vyzvednout své pokyny.“

Poutník prosí, aby si nejdříve mohl svět prohlédnout. Vtom do mne z druhé strany strčí Mámil a pobízí mne, abych si také vytáhl svou cedulku. Poprosil jsem ho, aby mne hned, bez předchozího prohlédnutí, nenutili něco si vybrat, abych tak nemusel svůj výběr svěřit do rukou slepého štěstí, padni komu padni. Na to mi odpověděli, že bez vědomí a svolení pana vladaře Osudu to není možné, a tak jsem před něj předstoupil a pokorně jsem mu přednesl svou žádost: že jsem přišel s úmyslem nejprve si všechno prohlédnout a až potom si vybrat, co se mi bude zamlouvat.

Dostává povolení. On mi na to řekl: „Synu, vidíš, že to tak nikdo jiný nedělá, ale všichni se drží toho, co se jim naskytne nebo přidělí. Ale protože po tom tak toužíš, tedy dobrá,“ a napsal mi cedulku *Speculare*, to jest *Dívej se* nebo *Zpytuj*, dal mi ji a propustil mne.

Poutník si prohlíží náměstí světa

Vidí různorodost lidu. „Protože si chceš prohlédnout úplně všechno,“ navrhneme mi můj průvodce, „pojďme nejprve na náměstí.“ A hned mne tam také zavedl. Tam jsem uviděl nesčetné zástupy, přelévaly se sem a tam jako mlha. Byli tu lidé všech jazyků a ze všech národů, různého věku, vzrůstu, pohlaví, stavu, řádu a povolání. Když jsem se na ně poprvé podíval, zpozoroval jsem, jak zvláště se motají sem a tam, jako když se rojí včely a ještě podivněji.

S různými povahami a posunků. Jedni totiž chodili, jiní běhali, další jezdili, tihle stáli, tamti seděli, jedni leželi, druzí vstávali a třetí se všelijak vrtěli. Někteří chodili sami a jiní zase ve větších či menších houfech. Měli různé oděvy a podobu, ba, někteří byli úplně nazí, a všichni dělali zvláštní posunků. Když se dva potkali, byla u toho spousta vítání, rukama, ústy, nohama i jinak, vzájemného objímání a tulení, zkrátka různé pošetilosti. Tu se ozve můj společník: „Tady máš to ušlechtilé lidské pokolení, zde poznáš toho rozkošného, rozumem a nesmrtností obdařeného tvora, který v sobě nosí obraz dokonalého Boha, tady ho poznáš z rozmanitosti jeho činů, jako v zrcadle spatříš důstojnost svého pokolení.“

Pokrytectví u všech. Podívám se na ně tedy blíže a okamžitě si všimnu, že každý, kdo jde ve skupině s druhými, má na tváři masku, a až když od nich zase odejde někam, kde by byl mezi soběpodobnými, tak ji sundává; ale když se má zase vracet do první společnosti, opět si ji dává na tvář. Ptal jsem se tedy, co to znamená. Odpověděli mi: „To je, synu můj, jen lidská opatrnost, aby člověk hned každému neukazoval, co je zač. O samotě se může chovat podle toho, jaký skutečně je, ale před lidmi se sluší ukazovat se lidsky a dávat věcem pěkné vzezření.“ Z takových řečí jsem ale jen dostal ještě větší chuť podívat se, jací jsou ti lidé bez svých vyzdobených škrabošek.

Podivné nestvůrnosti. Dával jsem tedy dobrý pozor a všiml jsem si, že jsou všichni nejen v obličejích, ale i na těle všelijak znetvořeni. Každý byl přinejmenším uhrovaný, prašivý nebo malomocný a mimo to měl jeden sviňský pysk, druhý psí zuby, třetí volské rohy, další oslí uši, jiný baziliščí oči, tamten liščí ocas a onen vlčí pazoury, některé jsem viděl, jak natahují krky vysoko jako pávi, jiné s dudkovým naježeným chocholem, další s koňskými kopyty atd., nejvíce se jich ovšem podobalo opicím. Tu jsem se zděsil a pravím: „Ale já vidím jakési příšery.“ „Co to říkáš, ty všetečko, jaké příšery?“ ptá se tlumočník a hrozí mi pěstí. „Dívej se jen skrze brýle a uvidíš, že to jsou lidé.“ Někteří z kolemjdoucích ale zaslechli, že jsem je nazval příšerami, a tak se zastavili, reptali a všelijak se na mne utrhovali. Když jsem pochopil, že je zbytečné se s nimi nějak hádat, umlkl jsem a pomyslel jsem si: „Když chtějí být lidmi, ať si jsou, já ale vidím, co vidím.“ Báł jsem se také, aby mi můj společník nepřitlačil brýle na obličej a nezmámil mne, a proto jsem se rozhodl mlčet a raději se dívat na ty povedené věci, jejichž počátek jsem tady spatřil. Dívám se znovu a vidím, jak umně zacházeli někteří s těmi maskami, v mžiku je sundávali a zase nasazovali, takže si podle potřeby dokázali hnedle opatřit jinou podobu.

To jsem už začal trochu rozumět běhu tohoto světa, ale zatím jsem mlčel.

Všude vzájemná nedorozumění. Zpozoroval jsem také, že spolu hovoří různými jazyky, takže si z větší části vůbec nerozuměli, ani si neodpovídali, nebo odpovídali na něco jiného, než o čem byla zrovna řeč. Někde jich stála velká skupina a všichni najednou mluvili, každý si mlel to své a nikdo nikoho neposlouchal, i když jeden i druhý žádali, aby je ostatní vyslechli. Toho se ale nedočkali, spíše vznikla pranice a rvačka. Tu jsem prohlásil: „Ale proboha, copak jsme v Babylóně? Vždyť si tu každý píská svoji písničku! Může snad někde panovat ještě větší zmatek?“

Zabývání se neužitečnými věcmi. Málokdy se tu našel někdo zahálčivý, všichni se obírali nějakou prací, ale tou (a toho bych se nikdy nenadál) nebylo nic než dětinské hříčky nebo spousta pachtění. Někteří sbírali odpadky a dělili si je mezi sebou, někteří se tahali sem a tam s kládkami a kamením, nebo je vytahovali kladkami kamsi vzhůru a zase je spouštěli dolů, někteří kopali zeminu a převáželi ji či přenášeli z místa na místo, zbytek lidu se obíral zvonci, zrcadly, měšci, řehtačkami a jinými tretkami a někteří si hráli se svým stínem, měřili ho, honili a chytali. To vše vykonávali tak usilovně, až mnozí sténali a potili se, ba někteří se mohli málem přetrhnout. Téměř všude také byli jacísi úředníci, kteří jim takové věci nařizovali a vše horlivě rozměřovali, jiní je zase s neméně horlivostí poslouchali. Nad tím jsem se podívil: „Ach, copak je člověk k tomu, aby ostrost svého nebeského vtipu vynakládal na tak marné a špatné věci?“ „Jak marné?“ namítá tlumočnick. „Copak tu není jako v zrcadle vidět, jak lidé všechno přemáhají svým důvtipem? Jeden dělá to a druhý ono.“ „Ale všichni,“ odpovídám mu, „dělají věci neužitečné a nehodící se k jejich slavné vznešenosti.“ „Moc nemudruj,“ opáčil, „vždyť ještě nejsou v nebi a na zemi musí zacházet s pozemskými věcmi. Mezitím si můžeš všimnout, jak se vše děje podle řádu.“

Hrozná neřády. Podívám se tedy znovu a tu vidím, že snad nelze vymyslet nic zmatenějšího. Vždyť když se jeden s něčím pachtil a namáhal, tu přišel druhý a pletl se mu do toho, odtud pak povstávaly roztržky, rvačky a pranice. Pak se smířili, ale za chvíli už byli zase v sobě. Někdy se jich víc chytlo jedné věci a pak ji všichni nechali a každý si šel svou cestou. Ti, kdo byli poddanými oněch úředníků a dohlížitelů, se sice jakžtakž drželi toho, co měli nařizeno dělat, protože museli, ale i tady jsem viděl spoustu zmatků. Někteří vystoupili z řady a uprchli pryč, jiní odsekávali svým představeným a nechtěli dělat to, co jim poručili, další se chopili kyjů a obírali ostatní a všechno se dělalo jaksi ledabyle. Ale protože se tomu mělo říkat řád, nesměl jsem namítat nic dalšího.

Plno pohoršení a špatných příkladů. Všiml jsem si také dalšího neřádu, slepoty a bláznovství. Celé náměstí (a i všechny ulice) byly plné jakýchsi jam, děr a výmolů, a také kamení a klád, které ležely porůznu napříč ulicemi, i jiných překážek. Nikdo však nic z toho neodstranil, nenapravit ani neuspořádal, a nikdo se také ničemu z toho nevyhýbal a žádnou z překážek neobcházel. Chodili jen tak nazdařbůh, až se ten či onen uhodil, upadl nebo zabil či potloukl, až mi srdce ustrnulo, když jsem se na to díval. Nikdo ale nikoho nevaroval, až když padl, to se mu potom smáli. Když jsem tedy viděl nějaký pařez, kládu nebo jámu, do níž někdo slepě lezl, začal jsem lidi varovat,

ale nikdo mne neposlouchal; někteří se mi smáli, jiní mi spílali a další mne chtěli zbít. A tak někdo padl a už nevstal, jiný se zvedl a zase šel, a opět jeden za druhým dělali kotrmelce. Mozolů a modřin měl každý dost a dost a nikdo na nic nedbal, takže jsem se nemohl vynadivit té hlouposti, že si tak málo hleděli vlastních pádů a úrazů, zatímco když se jich dotkl někdo jiný (to jsem viděl zase jinde), hned povstali, chopili se zbraně a připravovali se k boji.

Lidská nestálost a vrtkavost ve všem. Spatřil jsem také, jak se shánějí po novinkách a vyhledávají změny, ať už v oblečení, stavbách, řeči, cestách nebo jiných věcech. Některé jsem viděl, jak nedělali nic jiného, než že se převlékali a brali na sebe každou chvíli jiné šaty, jiní vymýšleli nové způsoby stavby a po chvíli to zase bořili, přidávali se k dílu toho i onoho a pak všeho nechávali, a to všechno dělali s podivuhodnou neúnavností. Když totiž někdo opustil své břemeno, se kterým se pachtil, nebo zemřel, hned se našlo několik jiných, kteří se o ně hádali, přetahovali a rvali, až jsem se tomu divil. Mezitím se nenašel nikdo, kdo by něco řekl, udělal nebo postavil, aniž by se mu za to jiní nevysmáli, nepomluvili ho a dílo mu nepobořili. Někdo se značným úsilím něco vystavěl a měl ve svém díle veliké zalíbení, jenže vtom přišel jiný a všechno mu zbořil, zkazil a skácel, takže jsem nespatrił, že by někdo v širém světě udělal něco, co by mu pak jiný nepokazil. Některí ani nečekali na jiné a bořili své dílo sami, až jsem se podivoval nad takovou bláznivou vrtkavostí a marným lopocením.

Pýcha a vypínání se jeden nad druhého. Také jsem viděl, že mnozí chodili na vysokých podpatcích, někteří si dokonce udělali chůdy, aby byli nade všechny vyvýšeni a mohli se na ně dívat z výšky, a tak se procházeli. Ale čím je měl kdo vyšší, tím snáze se skácel, nebo mu někdo jiný podrazil nohy (mám za to, že ze závidi) – tak se vedlo nejednomu z nich a udělal tak ze sebe předmět posměšků. Takových příkladů jsem kolem viděl dost a dost.

Nadýmání se a zalíbení v sobě. Rovněž jsem si všiml mnohých, jak s sebou všude nosí zrcadla a v nich se prohlíží, ať už zrovna mluví s někým jiným, hádají se nebo perou, ba dokonce i když chodí na svých chůdách, dívají se na sebe zepředu i zezadu a pomlaskávají nad svou krásou, vzrůstem, cestami a činy, a jiným podávají svá zrcadla, aby se na ně také podívali.

Smrt všechny bídně hubí. Nakonec jsem spatřil Smrt, jak se mezi všemi prochází s ostrou kosou, lukem a střelami a všechny napomíná, aby pamatovali na svou smrtelnost. Ale nikdo nevěnoval jejímu volání sluchu, každý si hleděl svého bláznovství a neřádu. A tak vytáhla své střely a střelila je po nich na všechny strany, a když jimi zasáhla někoho z davu, ať už byl mladý, starý, chudý, bohatý, učený či neučený, všichni se bez rozdílu skáceli k zemi. Kdo byl zasažen, křičel, sténal a řval, a když si toho všimli lidé, kteří šli okolo, prchali chvíli pryč, ale hned zase na nic nedbali. Některí se přišli podívat na zraněného, a když vydechl naposledy, svolali další, společně si zazpívali, jedli, pili a výskali, a někteří z nich se pak u toho trochu pošklebovali. Potom ho vzali, vyvlekli ven a vyhodili přes zeď do oné temné jámy, která je kolem světa. A když se odtamtud vrátili, začali znovu hýřit. Nikdo z nich se Smrti nevyhýbal, jen si dávali pozor, aby se na ni nedívali, ačkoli se o ně otírala.

Rozličné nemoci. Také jsem viděl, že ne všichni, které postřelila, hned zahynuli. Některé jen poranila, ochromila, oslepila, ohlušila nebo omráčila. Někteří se po její ráně nafoukli jako puchýř, jiní uschli jako tříška, další se trásli jako osika atd., takže po světě chodilo víc lidí poraněných a s krvácejícími a hnisajícími údy než zdravých.

Marné hledání pomoci proti tomu. A zahlédl jsem nemálo takových, kteří přibíhali a na ony rány prodávali náplasti, masti a lektvary. Kupovali to od nich úplně všichni, radovali se z toho a vzdorovitě se vzpírali Smrti. Ona na to ale nedbala a dál střílela a porážela, dokonce i samotné prodavače. To mi přišlo jako žalostné divadlo, dívat se na to, jak k nesmrtelnosti uzpůsobený tvor hyne tak bídně, tak nenadále a tak rozličnou smrtí. Zvlášť když jsem si všiml, že téměř vždy, když se někdo cítí nejvíce živ, nachází si přátele, hledá zaměstnání, staví domy, shání peníze a všelijak jinak se zařizuje a vystrojuje, přiletí náhle šíp Smrti a všemu učiní konec, a kdo si na světě zařizoval příbytek, bývá z něho odвлечен a jeho přípravy jsou k ničemu. Když po něm přijde jiný, stává se mu totéž, stejně tak třetímu, desátému i stému. Viděl jsem též, že si té nejistoty života nikdo nechce všimnout a připustit si ji k srdci, ale chovají se, jako by si byli jisti nesmrtelností, ač stojí v chřtánu smrti (a srdce mi nad tím lítostí div nepukalo). Chtěl jsem zvýšit hlas, napomínat a prosit, aby otevřeli oči, sledovali Smrt, jak si bere šípy, a nějak se jím snažili vyhnout. Pochopil jsem ale, že když s nimi nic nepořídí Smrt se svým neustálým voláním, ustavičným chozením na oči a strašlivým vzezřením, má neumělá řeč nebude také k ničemu. Tiše jsem si ale povzdychl: „Ach, věčná škoda, že my bídní smrtelní lidé jsme tak slepí ke svému neštěstí!“ Tlumočník mne ale lehce pokáral: „Můj milý, copak by bylo moudré trápit se pomyšlením na smrt? Zvlášť když každý ví, že jí neunikne, je lepší se na ni nedívat, hledět si vlastního života a být dobré mysli. Když smrt přijde, tak přijde, odbude se to za hodinu a někdy dokonce jen za okamžik. Měli by se snad ostatní přestat veselit, protože někdo umře? Však se jich místo něho zase dost narodí.“ Na to jsem mu odvětil: „Jestli je tohle moudrost, tak já tomu špatně rozumím,“ a dál jsem už mlčel.

Lidé jsou sami strůjci svých nemocí a smrti. A nesmím zatajit, že když jsem viděl, jak nesčíslné množství střel vysílá Smrt do vzduchu, přišla mi na mysl otázka: „Kde ta Smrt bere tolik šípů, že jí nikdy nedojdou?“ A tak jsem se díval a jasně jsem viděl, že neměla žádné vlastní šípy, jen luk. Šípy si brala od lidí, každý od toho, kterého s ním měla trefit. A viděl jsem, že sami lidé takové šípy vyráběli a připravovali, někteří jí je dokonce drže a opovážlivě sami nosili, takže jí stačilo jen je brát, jakmile byly dokončené, a střílet jim je do srdce. Vykřikl jsem: „Již vidím, že je pravda, že i smrti své je každý strůjcem.“ Teď chápu, že neumírá nikdo, kdo by si předtím nestrádal, nezdrženlivostí, opovážlivostí nebo zbrklostí sám nepřivodil boláky, vředy, vnější i vnitřní zranění (protože právě to jsou šípy Smrti).“ Když jsem tak pečlivě pozoroval Smrt a její hon na lidi, zatřásl mnou náhle Mámil a říká mi: „Copak, ty nemoudrý člověče, hledíš si víc mrtvých než živých? Kdo umře, je ten tam, ty se měj k životu.“

Do jazyka 21. století převedl Lukáš Makovička. Vydalo nakladatelství Poutníková četba, 2010.

www.PoutnikovaCetba.cz

Celou knihu Labyrint světa a ráj srdce v jazyce 21. století můžete zakoupit zde:
<https://www.poutnikovacetba.cz/poutnikova-cetba/labyrint-sveta-a-raj-srdce-v-jazyce-21-stoleti-j-a-komensky.html>